

विद्यार्थ्यांमध्ये चिकित्सक विचारांची रुजवणूक करणे काळाची गरज :**Ujjwala D. Lonkar, Ph.D.**

Principal Sharadabai Pawar College of Education for Women Sharadanagar. Taluka- Baramati.
Dist.-Pune. (MS) India Pin Code – 413115

Abstract

जागतिक आरोग्य संघटनेने जागतिक स्तरावर दहा जीवन कौशल्य मांडली आहेत. त्यापैकी चिकित्सक विचार हे एक कौशल्य आहे. नव्या जगामध्ये चिकित्सक विचारांना विशेष महत्व आहे. ज्ञान व कौशल्य जर सर्व पातळीवर विद्यार्थ्यांला उपलब्ध करून दिले तर त्यांच्या व्यक्तीमत्वाचा सर्वांगीण विकास होईल. चिकित्सक विचारांचाही काळाची गरज आहे. अब्दुल कलाम यांच्या स्वप्नातील भारत प्रत्यक्षात उतरण्यासाठी व राष्ट्राच्या सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक विकासाला गती द्यायची असेल तर शिक्षकांची भूमिका महत्वाची आहे. किशोरावस्था हा आंत्यतिक बदलाचा व क्षोभमुक्त काळ असल्याने आयुष्याच्या या संक्रमणावस्थेत विद्यार्थ्यांमध्ये चिकित्सक विचाराची बीजे रुजविण्याची जबाबदारी शाळा, शिक्षक व पाठ्यपुस्तके यांची आहे. जर आपण विद्यार्थ्यांचा चिकित्सक दृष्टिकोन विकसित होण्यासाठी विविध मार्गांचा अवलंब केला तर एखादी समस्या सोडविण्यासाठी प्रथम त्या समस्येची चौकट विद्यार्थी तयार करतील, समस्येचे पृथक्करण करतील आणि चिकित्सक विचारांच्या आधारे समस्या सोडविण्याचे कौशल्य प्राप्त करतील. आजच्या विज्ञानाचा विस्फोट झालेल्या जगात चिकित्सक विचारांची गरज आहे.

Key Words: 1) जीवन कौशल्य. 2) चिकित्सक विचार.

Scholarly Research Journal's is licensed Based on a work at www.srjis.com

उद्दिष्टे :

- 1...जीवन कौशल्याची आवश्यकता समजून घेणे.
2. चिकित्सक विचाराचे घटक समजून घेणे.
3. चिकित्सक विचारकर्त्यांची वैशिष्ट्ये समजून घेणे.
4. चिकित्सक विचाराचे महत्व समजून घेणे.

शीर्षक - विद्यार्थ्यांमध्ये चिकित्सक विचारांची रुजवणूक करणे काळाची गरज :

प्रस्तावना : जागतिक आरोग्य संघटनेने जागतिक स्तरावर दहा जीवन कौशल्य मांडली आहेत. जी आपल्याला देखील लागू होतात. त्याचा अंगीकार केल्याने आपल्याला आपल्या ज्ञान, कौशल्य, अभिवृत्ती व मूल्य यांचा सकारात्मक उपयोग करून एक यशस्वी व जबाबदार नागरीक बनविता येतो. 2005 च्या मार्गदर्शक तत्वानुसार शैक्षणिक वर्ष 2009 पासून प्राथमिक शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमात दहा जीवन कौशल्यांचा समावेश करण्यात आला आहे.

1.1 दहा जीवन कौशल्य पुढीलप्रमाणे :

1. स्वतःच्या बदल जागृती. 2. दुस-याच्या भावना समजून घेणे. सहसंवेदना. 3. चिकित्साक विचारसारणी. 4. सर्जनशील/सृजनशील सारणी. 5. निर्णय क्षमता. 6. समस्यांचे निराकरण. 7. प्रभावी संभाषण/संप्रेषण कौशल्य. 8. नात्यांची जपणूक. 9. तणाव व्यवस्थापन. 10. भावनांची यशस्वी जुळणी.

1.2 जीवन कौशल्याची आवश्यकता :

- 1.2.1 जगण्याची कला हेतूपूर्वक शिकण्यासाठी.
- 1.2.2 भावी जीवनातील दैनंदिन समस्या सोडविण्यासाठी.

1.2.3 विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तीमत्त्वाचा विकास साधण्यासाठी.

1.2.4 इतरांसोबत यशस्वीपणे आंतरक्रिया करण्यासाठी.

1.2.5 ताणतणावांना समर्थपणे तोंड देण्यासाठी.

2. चिकित्सक विचार : चिकित्सक विचार म्हणजे एखाद्या गोष्टीचा सर्व बाजूंनी केलेला खोलवर विचार. कोणत्याही गोष्टीत प्रश्न करत करत विचार करणे. चिकित्सक विचार म्हणजे कोण सांगतोय याला महत्व न देता त्या विचारांना विवेकवादाने तर्कबुद्धीच्या जोरावर चिकित्सा करून पडताळून घेणे. थोडक्यात हा कधी कधी स्वतःशीही संवाद असतो तर कधी इतरांबरोबरही संवाद असतो. उलटसुलट सगळ्या विचारांना पडताळून एका निर्णयापर्यंत आलेला तो विचार असतो. या प्रक्रियेला चिकित्सक विचार म्हणतात.

काम करताना अनेक वेळा त्या कामासंबंधी दोन्ही बाजूंनी प्रश्न निर्माण होतात. ते काम करायचं तर का करायचं आणि नाही करायचं तर कशामुळे करायचं नाही. असा संभ्रम तयार होतो. अशावेळी त्या कामासंबंधी सर्व बाजूंनी आपणच प्रश्न विचारत राहणे , त्या प्रश्नातून ती गोष्ट करायची की नाही करायची याविषयी आपल्याला जास्तीत जास्त स्पष्टता येत जाते आणि आपल्याला निर्णय योग्य रीतीने घेता येतो. आपली निरीक्षण करण्याची वृत्ती वाढते. कुतूहल आणि जिज्ञासा वाढते. ज्यामुळे कोणतीही गोष्ट करताना अनेक प्रश्न मनाला पडत असतात आणि त्या प्रश्नांची शोधत शोधत आपण अनेक गोष्टी शिकतो. अनेक गोष्टी माहिती होतात. कधी कधी पुर्वीचे चुकीचे मत बदलण्यासही मदत होते. नवीन विचार स्वीकारण्याची वृत्ती निर्माण होते. कामाच्या ठिकाणी सतत प्रश्न पडल्याने ते काम परिपूर्ण आणि अचूक होण्याकडे कल जातो.

क्रिटिकल थिंकिंग म्हणजे नेमकं काय ?

थोडक्यात एखादी समस्या सोडविण्यासाठी प्रथम त्या समस्येची चौकट तयार करणे , समस्येचे पृथक्करण करणे आणि चिकित्सक विचारांच्या आधारे समस्या सोडविण्याचे कौशल्य होय.

3. चिकित्सक विचाराचे आवश्यक घटक :

3.1 त्या विशिष्ट गोष्टीवर सर्व बाजूंनी प्रश्न उपस्थित करणे.

3.2 त्या प्रश्नांची उत्तरे शोधणे.

3.3 मनातल्या प्रत्येक शंकाचं निरसन सारासार विचार करत करणे.

3.4 त्याविशिष्ट गोष्टीबाबत पुरेशी माहिती असणे किंवा माहिती करून घेणे.

3.5 इतरांचे ऐकून घेतले पाहिजे, प्रतिसाद दिला पाहिजे.

3.6 कोणाच्याही दबावाशिवाय प्रश्न उपस्थित करणे.

4. चिकित्सक विचार करताना व्यक्तींनी घ्यावयाची दक्षता :

4.1. आत्मविश्वास : अनेक कौशल्य ही एकमेकाधारित तसेच पूरक असतात. उदा. परिस्थितीचे नेमके विश्लेषण करता आले तर समस्या सोडवायला मदत होते. मनाला प्रश्न पडणे, त्याप्रश्नातून अनेक प्रश्न निर्माण होणे आणि त्या प्रश्नांची उत्तर शोधणं यातून व्यक्तीचे ज्ञान वाढते. व्यक्ती स्वतः विकसित होत जाते. याचा कामात फायदा होतोच. फक्त व्यक्तीने योग्य रितीने हे प्रश्न विचारले पाहिजेत. यासर्व कौशल्यातून व्यक्ती आत्मविश्वास पूर्वक इतरांशी संवाद साधू शकते. अनेकांशी संवाद साधणं हेही एक तंत्र आहे. ते आत्मसात करायचे असल्यास ते जाणून घेणं तितकेच आवश्यक ठरतं.

4.2. समस्यांची उत्तरे शोधणे सुलभ : व्यक्तीने केवळ एखाद्या प्रश्नाचे उत्तर लक्षात ठेवले तर केवळ तसाच प्रश्न पुन्हा आला तरच ते उत्तर उपयोगात आणता येते. पण चिकित्सक विचार शिकली तर अनेक समस्यांची उत्तरे शोधणे सुलभ होते. किशोरवयात स्वतःमध्ये विकसित होत असणा-या अनेक कौशल्यांपैकी एक म्हणजे चिकित्सक विचार. ज्याला सारासारा विचार करण्याचं कौशल्य म्हणता येईल. आजच्या किशोरांना पावलोपावली असा विचार करण्याची गरज भासते.

4.3. विचारांचे पध्दतशीर मुल्यमापन : चिकित्सक विचार करताना उपलब्ध माहितीचे अधिक आपल्या विचारांचे पध्दतशीर मुल्यमापन करण्याकरीता वैविध्यपूर्ण संबंधीत बौद्धिक कौशल्यांची जरूरी असते ,जसे की विश्लेषण , संकल्पीकरण,व्याख्यानिश्चिती,परिक्षण अनुमान,ऐकणे,प्रश्न विचारणे,तर्क/युक्तीवाद/विधान मांडणी,संश्लेषण इत्यादी.

4.4. विचार करण्याची पध्दत परिष्कृत : जेव्हा व्यक्ती विचारकर्ता म्हणून आपल्या स्वतःच्या क्षमता तपासून पाहण्यास तयार व सक्षम असते आणि आपल्या दुर्बलता व समस्या स्विकारते तेव्हा तिला स्वतःची विचार करण्याची पध्दत परिष्कृत होण्यास मदत होते. म्हणजे मग व्यक्ती माहितीची पडताळणी आणि विचार अधिक व्यापक करण्यास शिकते व उणीवयुक्त कल्पना व आयडीऑलॉजीज ओळखून नाकारण्यास अधिक मदत होते.

4.5. **समस्येची उकल** : चिकित्सक विचार म्हणजे खूप विचार करणे नव्हे. एखादी व्यक्ती खूपशी बौद्धिक शक्ती चुकीच्या विचाराच्या समर्थनात/बचावात अथवा अशा चुकीच्या प्रश्नाच्या शोधाकरीता खर्ची घालू शकते, की ज्या प्रश्नास समस्येची उकल होण्यात प्रगती होण्यापूर्वी संबंधीत प्रश्नाच्या पुर्नरचनेची गरज असू शकते. जसे की समस्येची उकल होण्यासाठी कदाचित कोण पेक्षा कसे हे अधिक महत्वाचे असू शकते.

4.6. **वस्तुस्थितीशी मेळ** : व्यक्तीने आपल्या विचाराच्या पध्दतीतले दोष व कल ओळखले नाही तर ती चिकित्सात्मक विचार पध्दती ठरत नाही. आपल्यात संगोपनातून आणि संस्कृतीतून आपल्या विचारसरणीत अंगिकारले गेलेले कल लक्षात घेऊन ते कमीत कमी करण्यासाठी व्यक्तीचा विचार अधिक चांगला असण्याची इच्छा आणि इच्छाशक्ती असणे आवश्यक असते. मनात बाळगलेले पुर्वापार विश्वास नाकारले जाणार असतील तरी त्याची तयारी ठेवत. वस्तुस्थितीशी मेळ घालणारे पुरावे व ज्ञान मिळविणे आणि त्याप्रमाणे पुढे मार्गक्रमण करण्याची तयारी असली पाहिजे. वस्तुस्थितीशी मेळ घालणा-या पुराव्यांनी व ज्ञानाने आपले विश्वास निराधार असल्याचे सिद्ध केले तर वस्तुस्थितीतील फरक स्विकारणे हीच योग्य प्रतिक्रिया ठरते. चिकित्सात्मक विचारकर्ते जिज्ञासूपणा दृष्टीकोण व्यापक करण्याची आणि आपल्या ज्ञानाचा परीघ विस्तारण्याची उत्कंठा जोपासतात. संबंधीत विषयाबाद्दल योग्य माहिती करून घेणाऱ्या दिशेने कार्यरत असतात.

4.7. **शंकेखोरपणा** : योग्य सिद्धांत स्वतःचा पराभव स्विकारण्याची स्थिती उघडरित्या डिफाईन करतो. चिकित्सक विचार शंकेखोरपणा स्विकारते. असा शंकेखोरपणा म्हणजे संकल्पनांना स्वैरपणे लायाडणे नव्हे तर आपण ज्या दाव्यांचे प्रतिनिधीत्व करतो त्या बाबत निरसन होईपर्यंत निर्णयास स्थगिती देण्याची तयारी जेणेकरून सुयोग्य नसलेले दावे व्यक्ती जसेच्या तसे स्विकारणार नाही तर त्यांना समजून घेण्यास वेळ देणे. त्यामागचे कार्यकारण,गृहीतत्वे, कल पडताळणे, कार्यकारण हे सुस्पष्ट ,सुसंगत तर्कावर आधारीत हवेत. भावना किंवा सामाजिक दडपणाने प्रभावीत झालेले कारण वस्तुनिष्ठ दाव्यांची सत्यता त्याच्याशी निगडीत भावनांनी किंवा एखादा समूह विश्वास ठेवतो म्हणून ठरत नाही.

काही लोक वस्तुनिष्ठता व सुयोग्य कार्यकारण, सुसंगत तर्क ह्या केवळ मानवी संकल्पना आहेत असे सांगत. कारणास काहीच मूल्य नाही असे म्हणून त्याचे महत्व कमी लेखण्याचा प्रयत्न करतात. पण असे करणे म्हणजे शेखचिल्लीप्रमाणे आपण ज्या फांदीवर बसलो आहोत तीच कापत आहोत अशी आत्मघातकी क्रिया करणे होय. ते सुयोग्य कार्यकारण नाकारण्याची त्यांची भूमिका जर सुयोग्य कार्यकारण असेल तर तीही नाकारली जात आहे. हे लक्षात घेतले जात नाही. ज्याच्या बळावर तुम्हाला भूमिका मांडावयाची तीच तुम्ही नाकारत आहात असा त्याचा अर्थ होतो. कार्य मोठे असो अथवा नगण्य, आपण दैनंदिन जीवनात कार्य करताना चांगल्या निर्णय क्षमतेकरीता सुसंगत तर्काची नितांत आवश्यकता असते. आपल्या युक्तीवादात उणीवा असतील तर आपली समजून घेण्याची क्षमता कशाने वाढेल,सुसंगत तर्काना नाकारल्याने की आपल्या स्वतःच्या उणीवा प्रामाणिकपणे अभ्यासण्याने. पुरावे व सुसंगत तर्काबद्दल अनादर, ऐकण्याची मनस्थिती नसणे, बौद्धिक आळस अथवा बौद्धिक मगूरी असे स्वभावदोष चिकित्सात्मक विचारप्रक्रियेच्या क्षमतेत गंभीर अडथळे आणतात.

जटील समस्या सोडविण्यासाठी मोठ्या अडथळ्यातील एक म्हणजे, समस्यांकडे केवळ काळ्या किंवा पांढ-या या दोन रंगाशिवाय पहाण्याची तयारी नसणे. असे लोक अधिक पर्याय उपलब्ध असतांना देखील त्यातील खरे तर आपल्याला हवा असलेला एकच पर्याय पाहू इच्छितात. दुसरा पर्याय एकच गट केलेला असतो तो म्हणजे अस्विकार्ह पर्यायांचा. हे उपलब्ध पर्यायांना चुकीच्या पध्दतीने दुभागणे असते. चुकीच्या दुभाजनाची निष्पत्ती चुकीच्या निष्कर्षात होते. जर पर्याय 'अ' चुकीचा असेल तर पर्याय 'ब' बरोबर असलाच पाहिजे.एखाद्याचा दृष्टिकोण हा 'क्ष' नसेल तर तो 'ज्ञ' असलाच पाहिजे. केवळ काळ्या किंवा पांढ-या दोनच रंगाशिवाय इतर पर्याय विचारात घेण्याबाद्दल अनिच्छा अथवा नकारार्थी दृष्टिकोनामागे बहूधा समस्येस निश्चित एकमेव उत्तरांचा अभाव आणि समस्येतून उद्भवणारी अनिश्चित संदिग्ध स्थिती हाताळण्यातील अक्षमता ही संभाव्य कारणे असतात.एखादी गोष्ट स्पष्ट अथवा माहित नसण्यातून येणारी संदिग्धता अथवा अनिश्चितते बद्दल असंयम, उणीवयुक्त निष्कर्षाप्रत पोहोचण्याची घाई ही सत्याप्रती असलेल्या उत्सुकतेचा भाग नसून कम्फर्ट हवी असल्याने हा उताविल्लपणा घडतो.

5. **चिकित्सक विचार आणि अनेक कामे** : माणूस सजग विचार करणारी जिवंत व्यवस्था आहे. आजच्या विविध कामे करावयाच्या यादी मधली काम खूप जास्त झाली आहेत. आता ही कामे वेळेत पूर्ण कशी करणार हा प्रश्न व ही परिस्थिती आपल्यापैकी अनेक जणांवर ओढवते.

अनेक कामे एकाच वेळी येऊन पडली की मग सुरुवात कुठून करायची याचा गोंधळ होतो.हे काम अगोदर करावे का ? ते काम आधी केले जर उरलेली कामे वेळेत पूर्ण होतील का ? असे असंख्य चिकित्सक विचार आपल्या मनात येतात.

जर काही कामे दिलेल्या वेळेत पूर्ण झाली नाहीत जर त्याचे रूपांतर ताणात होते.परिस्थिती तणावपूर्ण झाली की आपण पुढे

कोणतेही काम करण्यासाठी उत्सुक नसतो आणि मग ती कामे तशीच अर्धवट राहातात. कामे वेळेत पूर्ण होण्यासाठी कामे प्राधान्यक्रमाने करायला हवीत. कामाचा प्राधान्यक्रम पुढीलप्रमाणे लावावा.-

- 5.1 . तातडीची व महत्वाची कामे.
- 5.2 . तातडीची पण कमी महत्वाची कामे.
- 5.3. महत्वाची पण तातडीची नसलेली कामे.
- 5.4. कमी महत्वाची व तातडीची नसलेली कामे.

या तक्त्यात अ गटातील कामे आधी त्यानंतर ब गटातील कामे याप्रमाणे कामांचे वर्गीकरण करावयाचे असते. या तक्त्यामुळे जरी भरपूर कामे असतील तरी त्यांचा प्राधान्यक्रम ठरलेला असतो. त्यामुळे कामाची सुरुवात कोणत्या कामापासून करावयाची हे स्पष्ट होते. एखाद्या कामाचे वर्गीकरण झाले की त्याप्रमाणे अंमलबजावणी सुरु करावची व नंतर तुमची एवढी मोठी वाटणारी कामे कधी पूर्ण होतील ते कळणारही नाही.

कोणते काम कधी करावयाचे कळले की आपला दिनक्रम त्याप्रमाणे आखतो व दिलेली कामे वेळेत पूर्ण झाल्यामुळे आपला आत्मविश्वास वाढतो हे वेगळे सांगायला नकोच.

6 चिकित्सक विचारकर्त्याची वैशिष्ट्ये :

- 6.1. तो अनिश्चितता हाताळू शकतो.
- 6.2. आपल्याला कोणत्या भागाबद्दल माहिती नाही, हे माहिती करून घेण्यास प्राधान्य देतो.
- 6.3. ते ग्राह्य पुराव्यांकरता व ग्राह्य पुराव्यांवर आधारीत उतरांची वाट पाहण्याची तयारी ठेवतात.
- 6.4. चिकित्सात्मक विचार प्रत्येकाच्या स्वतःच्या बौद्धिक स्वातंत्र्याची गुरुकिल्ली आहे. प्रश्नाच्या सर्व बाजू समजून घेण्यास व स्वतःची स्वतः उकल करण्यास मदत करतो.

6.5. चिकित्सात्मक विचार प्रक्रीया आपल्याला अविचारी निष्कर्ष, गूढवादाकडे झुकणे, इतरांकडून मिळालेला शहाणपणा, अधिकार, परंपरा याबद्दल प्रश्न उपस्थित न करण्याच्या प्रवृत्ती इत्यादीपासून दूर नेतो.

6.6 चिकित्सात्मक विचार बौद्धिक शिस्त, संकल्पनांची सुस्पष्ट अभिव्यक्ती, स्वतःच्या विचारांबद्दल स्वतः जबाबदारी घेण्याची वृत्ती अंगिकारण्यात साहाय्यभूत ठरतो. असे समाज ज्यातील व्यक्ती चांगल्या ज्ञान व सुसंगत तर्काचा वापर सर्व क्षेत्रात करतात आणि स्वतःच्या विचारातील विसंगती व उणीवा रिवकारून दूर करण्यास तत्पर असतात. ते आपल्या पुढील आणि सहजीवनातील आव्हानांना सखोल व परिणामकारक उत्तरे शोधण्यात अधिक सूसज्ज असतात.

आपण जेव्हा तर्क सुसंगत चिकित्सात्मक विचार करण्यास प्रोत्साहन देतो व शिकवतो तेव्हा आपण व्यक्तींना सक्षम करतो आणि समुदायाच्या चांगल्या भविष्यात गुंतवणूक करत असतो. माणसात विचार करण्याची कुवत आहे. त्यामुळे माणसांनी प्रत्येक गोष्टीकडे चिकित्सक नजरेतून पाहण्याची गरज आहे.

7. चिकित्सक विचाराचे महत्व किंवा फायदे :

1. चिकित्सक विचाराच्या सरावाने निर्णयक्षमता जास्त सक्षम होते.
2. चिकित्सक विचाराने आत्मविश्वास वाढतो.
3. एकाच गोष्टीला अनेक बाजू असू शकतात हे समजते, दृष्टिकोन विस्तारतो.
4. एककल्ली विचार करणे थांबून दुस-याच्या मताला विचारात घेण्याची वृत्ती वाढते.
5. विश्लेषण करून आपले विचार मांडण्याचे कौशल्य अंगी येते, विचारांची स्पष्टता वाढते.
6. पूर्वग्रहदूषित दृष्टिकोन बदलतो.

निष्कर्ष : नव्या जगामध्ये चिकित्सक विचारांना विशेष महत्व आहे. ज्ञान व कौशल्य जर सर्व पातळीवर विद्यार्थ्यांना उपलब्ध करून दिले तर त्यांच्या व्यक्तीमत्वाचा सर्वांगीण विकास होईल. चिकित्सक विचारांचाही काळाची गरज आहे. अब्दुल कलाम यांच्या स्वप्नातील भारत प्रत्यक्षात उतरण्यासाठी व राष्ट्राच्या सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक विकासाला गती द्यायची असेल तर शिक्षकांची भूमिका महत्वाची आहे. किशोरावस्था हा आंत्यतिक बदलाचा व क्षोभमुक्त काळ असल्याने आयुष्याच्या या संक्रमणावस्थेत विद्यार्थ्यांमध्ये चिकित्सक विचाराची बीजे रुजविण्याची जबाबदारी शाळा, शिक्षक व पाठ्यपुस्तके यांची आहे. जर आपण विद्यार्थ्यांचा चिकित्सक दृष्टिकोन विकसित होण्यासाठी विविध मार्गांचा अवलंब केला तर एखादी समस्या सोडविण्यासाठी प्रथम त्या समस्येची चौकट विद्यार्थी तयार करतील , समस्येचे पृथक्करण करतील आणि चिकित्सक विचारांच्या आधारे समस्या सोडविण्याचे कौशल्य प्राप्त करतील. आजच्या विज्ञानाचा विस्फोट झालेल्या जगात चिकित्सक विचारांची गरज आहे.

संदर्भ :

- 1) महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद (2009) जीवन कौशल्य शिक्षण, पुणे: जीवन शिक्षण.
- 2) भोसले र.ल. व ढोणे उ.म. (2009) शिक्षणातील बदलते विचारप्रवाह, कोल्हापूर : फडके प्रकाशन.

Web Site ..

<http://www.doane.edu/facstaff/resources/cetl-home/31812>

http://www.uws.edu.au/hall/hall/critical_thinking

http://www.ehow.com/about_5079553_benefits-critical-thinking-skills.html

www.criticalthinking.org